

Tadeusz Łaskiewicz, Zenon Seroczyński

Święty Wojciech, st. 1 (2, 3, 6, 7), gm.
Międzyrzecz, woj. gorzowskie, AZP
51-14/19

Informator Archeologiczny : badania 31, 220-221

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Badania prowadzone były w obrębie kwartału 6, na odcinku wysuniętym najdalej na wschód w stosunku do Wzgórza Zamkowego. Tegoroczne wykopaliska były ostatnim sezonem badawczym i zakończyły się osiągnięciem calca, którym był piasek rzeczny, odkryty na głębokości 5 m poniżej obecnego poziomu morza. Zakończone w bieżącym roku prace archeologiczne nie zmieniły funkcjonujących do tej pory poglądów na temat najstarszych dziejów Szczecina. Wiadomo natomiast, iż do włączenia terenów położonych bezpośrednio nad Odrą w skład zabudowy miejskiej doszło w 1 ćwierci XI stulecia. Na najdalej na wschód wysuniętym odcinku wykopu odkryto dom zrębowy posadowiony na warstwie faszyny i mierzwy. Nie wiadomo czy była to konstrukcja wysunięta najdalej na wschód w kierunku rzeki, budynek od północy i wschodu otaczał bowiem płot plecionkowy, sugerujący istnienie kolejnej działki osadniczej. Kiedy dom przestał istnieć, następną linię zabudowy mieszkalnej przesunięto na zachód, dalej od koryta Odry. Wytyczono nowe, stabilne działki osadnicze, w obrębie których wznoszono domostwa zrębowe. Kolejno po sobie funkcjonujące chaty (3 poziomy) zakładane były na tych samych planach. Wznoszono je na solidnych podwalinach. Ściany, głównie wschodnie, wzmocniano dodatkowo od wewnątrz i z zewnątrz pionowo wbijanymi palami. Poziomy użytkowe domostw wyznaczały gliniane klepiska, których miąższość dochodziła do 0,4 m. Zastosowanie tego typu rozwiązań stabilizowało konstrukcje na grząskim, bagnistym terenie, mocno opadającym w kierunku wschodnim. Budynkom mieszkalnym towarzyszyły obiekty o charakterze gospodarczym. Teren na wschód od nowej linii zabudowy nasycony był licznymi fragmentami belek, desek i grubszych konarów, które narzucono luźno w grząskie podłoże, by ułatwić dostęp do rzeki. Stosunkowo szybko, bo u schyłku 1 ćwierci XI w., po chwilowym ożywieniu nastąpił wyraźny zastój rozwoju tego rejonu dzielnicy nadodrzańskiej. W miejscu zabudowy mieszkalno-gospodarczej pojawiły się szczątkowo zachowane ulice, biegnące w dwóch kierunkach: z południa na północ i z zachodu na wschód. Wydaje się, iż ulice biegnące z południa na północ miały charakter ciągów dookólnych wzdłuż ostatniej linii domostw, zlokalizowanych poza zasięgiem obserwacji archeologicznej. Dostęp do rzeki zapewniły natomiast ulice prostopadłe do linii zabudowy. Wszystkie z odkrywanych ulic były dwulegarowe, a ich poszycia stanowiły deski lub półokrągłaki. Podobnie jak w przypadku wcześniej omówionej zabudowy mieszkalno-gospodarczej, również tutaj mamy do czynienia ze stosowaniem podkładek i podwalin oraz palików stabilizujących konstrukcje. Na szczególną uwagę zasługuje jeden z ciągów o przebiegu wschód-zachód, zbudowany na głęboko wbitych w grunt palach. Rejon nadodrzański miał w tym czasie wyraźnie peryferyjny charakter. Obok ulic funkcjonowały tu takie obiekty, jak kojec plecionkowy, służący do przechowywania ryb, czy wolno stojący piec. W każdym poziomie osadniczym znajdowały się ponadto rozwaliska nieokreślonych konstrukcji, często noszące ślady nadpalenia. Rozrzucone na całej badanej przestrzeni fragmenty belek i desek sprawiały wrażenie celowo umieszczanych dla wzmocnienia szczególnie grząskiego tutaj terenu.

Dopiero w 3 ćwierci XI w. w miejscu ulic pojawiły się ponownie budynki zrębowe. Odkrywano przeważnie fragmenty domostw wznoszonych dość blisko siebie, niekiedy otaczane plecionkowatymi płotami. Przejścia między chatami o szerokości do około 2 m moszczone były drewnem. Linia zabudowy znów przesunięta została w kierunku Odry. Jednocześnie utrzymano układy wcześniejszych działek budowlanych, wytyczonych w pierwszym okresie zasiedlenia tego rejonu miasta. W 4 ćwierci XI w. w miejscu dawnej, najdalej na wschód wysuniętej linii zabudowy mieszkalnej, powstał wał drewniano-ziemny, otaczający miasto od strony Odry, który funkcjonował zapewne aż do momentu kompleksowej przebudowy miasta, związanej z jego lokacją.

Badania archeologiczne w wykopie zlokalizowanym w obrębie kwartału 6 zostały zakończone.

ŚWIĘTY WOJCIECH, st. 1 (2,3,6,7), gm. Międzyrzecz, woj. gorzowskie, AZP 51-14/19

- osada(?) z okresu wczesnego średniowiecza oraz średniowiecza i czasów nowożytnych
- cmentarz przykościelny z okresu wczesnego średniowiecza oraz średniowiecza i czasów nowożytnych

Badania archeologiczne, przeprowadzone przez mgr. Tadeusza Łaskiewicza (Pracownie Konserwacji Zabytków w Poznaniu — spółka z o. o. Pracownia Naukowo - Badawcza), przy udziale mgr. Zenona Seroczyńskiego. Finansowane przez PSOZ. Pierwszy sezon badań.

Badania o charakterze powierzchniowo-sondażowym, zaplanowane na kilku stanowiskach wczesnośredniowiecznych z materiałem z fazy D tego okresu, zrealizowano w ramach próby weryfikacji jednej z hipotez lokalizujących pod Międzyrzeczem, zapewne właśnie we wsi Święty Wojciech, jeden z pierwszych, a na pewno pierwszy poświadczony źródłowo, klasztor benedyktyński na ziemiach polskich, utożsamiany z eremem Pięciu Braci Męczenników Międzyrzeckich (zwanych ostatnio Pierwszymi Męczennikami Polski). Badania o różnym zakresie prowadzono na stanowiskach I, 2, 3, 6, 7 i A (nowoodkrytym). Jedynie na stanowisku I miały one charakter wykopaliskowy (sondażowy).

Stanowisko I położone jest w centrum zabudowy wiejskiej, wokół filialnego kościoła p. w, Św. Wojciecha (należącego do parafii Św. Wojciecha w Międzyrzeczu). Kościół (wraz z otaczającym go niewielkim placem przykościelnym) posadowiony jest na wysokiej skarpie nad doliną Obry, a rozcięcia skarpy (jedno zasypane) tworzą rodzaj cypla, który wraz z drogą i placem wiejskim separują zabudowę kościelną od sąsiadującej zabudowy mieszkalno-gospodarczej wsi.

Pierwsze prace archeologiczne na stanowisku wykonane zostały w 1952 r. przez Zbigniewa Trudziaka z Wrocławia. Polegały one na oczyszczeniu i zadokumentowaniu fragmentu profilu skarpy przykościelnej, z której miejscowa ludność pobierała glinę. Stwierdzono wówczas obecność nikłej warstwy osadniczej datowanej na X - XI wiek oraz liczne kości ludzkie ze zniszczonych grobów późniejszego (średniowiecznego) cmentarzyska (plac przykościelny pełnił funkcję grzebalną do r. 1945).

Celem niewielkiego programu badań sondażowych było rozeznanie stratygrafii bezpośredniego otoczenia kościoła, szczególnie z zamiarem stwierdzenia reliktyw obiektów starszych (obecny kościół pochodzi z 2 poł. XVIII w., źródła pisane wzmiankują o kościołach starszych co najmniej od połowy XIII w.). Wykonano w tym celu trzy niewielkie sondáže (I -III, o powierzchni 9 m²) w sąsiedztwie fundamentów aktualnej świątyni. We wszystkich stwierdzono obecność fundamentu (?) - konstrukcji kamiennej z dużych głazów spajanych gliną o szerokości ok. 1 m poza obrysem obecnego kościoła. Z tego też powodu zaniechano eksploracji sondáže II i III na poziomie korony owej ławy kamiennej, natomiast w niewielkiej części sondáže I (ulożonym na osi kościoła, za jego trójbocznym zamknięciem) zdołano dotrzeć do calca (sucha, mało plastyczna glina z marglem) na głębokości 2,15 m poniżej poziomu terenu; bezpośrednio na calcu zalegała cienka warstwa gruzu ceglanego z udziałem rozbiórkowej zaprawy wapiennej - o pochodzeniu zdecydowanie nowożytnym.

Pozyskano ruchomy materiał zabytkowy na stanowisku I - 980 źródeł, w tym: ceramika - 294 fragmenty, kości (ze zniszczonych grobów) - 594, szkło - 53 ułamki oraz ok. 40 innych znalezisk i próbek, o chronologii od wczesnego średniowiecza po czasy nowożytne (oraz kilka fragmentów ceramiki pradziejowej - z okresu wpływów rzymskich?). Na pozostałych stanowiskach (2,3,6,7 i A) razem zebrano 2300 źródeł, głównie ceramiki.

Dokumentacja z badań oraz materiał zabytkowy aktualnie znajduje się w Muzeum w Międzyrzeczu. Planowana jest kontynuacja badań.

Teptiuków, st. 6, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie – patrz: neolit

TREPCZA, st. 2, gm. Sanok, woj. krośnieńskie, AZP 112-78/84

- grodzisko wczesnośredniowieczne (IX?-XIII w.)

Ratownicze badania wykopaliskowe, przeprowadzone w dniach od 15 lipca do 10 października przez mgr. Jerzego Ginalskiego (PSOZ w Krośnie, Muzeum Historyczne w Sanoku). Finansowane przez PSOZ i Wojewodę Krośnieńskiego. Drugi sezon badań. Przebadano powierzchnię 150 m².

Badania tegoroczne były kontynuacją prac rozpoczętych w 1996 r. i koncentrowały się w obrębie wykopu I, założono w najwyższej, południowej części majdanu, czyli w miejscu najbardziej narażonym na zniszczenie i jednocześnie najmocniej zdewastowanym. Warunki prowadzenia prac były bardzo ciężkie z uwagi na ogromną ilość rumoszu skalnego, zalegającego bezpośrednio pod warstwą ściółki leśnej. Po częściowym usunięciu luźno ułożonych kamieni piaszczystych, wyznaczających prostokątny zarys orientowanej budowli sakralnej, oraz zdjęciu warstwy humusowej ziemi przemieszanej z drobnym gruzem (od 20 do 40 cm), natrafiono na zwarte układy piaszczystych tworzące rodzaj